

NECROLOGIES

XAVIER RAVIER
(1930-2020)

El 30 de setembre de 2020 ens va deixar Xavier Ravier, que fou, entre altres coses, una de les grans figures de la geolingüística occitana (al costat, sobretot, del seu mestre Jean Séguy). Ravier va nèixer el 6 de desembre de 1930 a La Devesa d'Arribèra (en francès, Ladevèze-Rivière), un nucli de la part meridional del Gers a prop de Marciac (on Ravier tenia casa), al qual ell mateix atribuïa el caràcter de «centre géographique de la Gascogne», tal com recorden Bouvier i Pic en la introducció del volum d'homenatge aparegut amb motiu de la seua jubilació i del seu setantè aniversari.¹ Després de cursar la primària i la secundària a L'Abatut (al mateix país d'Arribèra Baisha, però ja als Alts Pirineus) i a Vic de Bigorra, on va formar-se en llatí i grec, l'arribada a la facultat de Tolosa li va permetre entrar en contacte amb Jean Séguy i, per tant, amb l'empresa de l'*Atlas linguistique et ethnographique de la Gascogne* (ALG). Ravier va accedir al CNRS l'any 1956 i hi va passar de *stagiaire* a *assistant*, per esdevenir *maître de recherches* el 1975 i *directeur de recherches* un decenni més tard. Al mateix temps va ser encarregat de curs d'occità a la facultat de Pau de 1965 a 1973, i a la Universitat de Tolosa – Lo Miralh a partir de 1968, on s'establirà sòlidament el 1984 i esdevindrà professor de lingüística romànica i francesa el 1989, abans d'accedir a la categoria de professor emèrit el 1998.

El primer gran projecte al qual cal associar el nom de Ravier és, evidentment, l'ALG. Va ser un dels *élèves-camarades* de Joan Séguy i, sense cap mena de dubte, el que va tenir un pes més decisiu en aquell atlas (amb el permís d'Allières, que signa el volum cinquè sobre la morfologia verbal). La seua incidència en aquesta obra, i especialment en l'anomenada *enquête complémentaire* (de la qual Ravier dona detalls, entre altres llocs, en un article a *Lo Gai Saber* el 1964), ja era lloada en l'*avant-propos* del quart volum de l'atles gascó per Séguy, qui no només afirmava que «mes qualités d'enquêteur sont très inférieures à celles de M. Ravier», sinó que recordava que el mateix Ravier va explorar 137 localitats d'un total de 155 i que, per tant, «ce volume et ceux qui suivront seront avant tout son oeuvre».

1. Bouvier, Jean-Claude / Gourc, Jacques / Pic, François (ed.) (2003): *Sempre los camps auràn segadas resurgantas. Mélanges offerts au professeur Xavier Ravier*. Tolosa: CNRS / Université de Toulouse – Le Mirail. Per a les eventuais referències bibliogràfiques que puguem citar, reenviem el lector a l'inventari que s'inclou en aquest mateix volum. Un catàleg més actualitzat —tot i que tampoc no ben bé exhaustiu— de la producció de Ravier és exposat per ell mateix a Ravier, Xavier (2018): «Au coeur de l'onomastique: entre lexique et discours. Hommage à Josep Moran», dins Massip-Bonet, Àngels (ed.): *Imbricacions entre variació històrica i variació geogràfica en la llengua catalana*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, p. 44-77.

Ravier no només va tenir un paper fonamental en l'ALG, sinó que va ser el responsable de l'*Atlas linguistique et ethnographique du Languedoc occidental (ALLOc)*, amb quatre volums publicats entre 1978 i 1993. Aquest atles, per al qual va comptar amb la col·laboració d'Ernest Nègre i de Jacques Boisgontier (que al seu torn va pilotar l'*Atlas linguistique et ethnographique du Languedoc oriental [ALLOr]*), com deia Jean-Claude Dinguirard als *Annales du Midi* el 1980, no només era «le prolongement naturel» de l'ALG, sinó que «à plusieurs égards» n'era també «le couronnement» (p. 486). Per tant, tot i que Gascunya sempre fos —en mots, un cop més, de Bouvier i de Pic— la seua «référéncie majeure», Ravier no es va quedar al costat oriental de la Garona. Tampoc no va ser mai un isolacionista gascó, com ho prova, a més de la seua vinculació a l'IEO als anys cinquanta, la sentència dedicada a Jakob Wüest a la *Nouvelle Revue d'Onomastique* de 1996 («Géolinguistique et toponymie: un exemple gallo-roman méridional») quan aquest darrer va oposar «occitan moderne» i «dialecte gascon moderne»: «Je me permets au passage de faire observer a J. Wüest, dont la rédaction me laisse quelque peu perplexe, que le gascon est de l'occitan» (p. 22).

Una part de la producció de Ravier, per tant, va girar al voltant de l'occità ultragaronenc, i més precisament —tot i que no de manera exclusiva— del llenguadocià. Així, per exemple, l'any 1978, per retre homenatge a Séguy, va analitzar meticulosament la distribució dels resultats de -CT- en aquest dialecte sumant-hi una visió fonològica de les coses («Observations sur l'isoglosse [fait] / [fats] dans les parlers languedociens occidentaux: problèmes phonétiques et phonologiques», volum XXIV de la mítica *Via Domitia*). Divuit anys més tard es va encarregar (amb abundant informació toponímica i documental) dels resultats de PÖDIU en la varietat central de la llengua occitana (l'article amb la precisió a Wüest, justament). I els exemples podrien continuar, perquè Ravier va estudiar de manera aprofundida en diversos casos materials de l'ALLOc a través de petites monografies i, per tant, per dir-ho amb els mots de Joan Veny al primer volum del PALDC, va «poder passar a les postres» de la recerca geolingüística. Són notables, per exemple, l'article sobre els incoatius a l'Arieja de 1971 (igualmente aparegut a *Via Domitia*), la contribució que s'encarrega dels equivalents del francès *glisser* en llenguadocià occidental (un treball de 1985 que deriva del mapa 50 de l'ALLOc i que enllaça amb un capítol de 1982 on s'aborden els verbs del tipus *eslurrar, esllitar o estapar* de diverses zones gascones), l'estudi sobre les denominacions del *charivari* de 1981 o el que s'encarrega dels noms de l'hort en occità meridional (gascó i llenguadocià, però també provençal) a partir de les informacions de l'ALG, l'ALLOc, l'ALLOr, l'ALMC i l'ALP, on s'estableix la repartició dels tipus CASALIS, HORTUS i *GARDINUS i la seua progressió o reculada en l'espai al llarg del temps («Sur les dénominations des jardins en gallo-roman méridional», aparegut el 1989 en un volum editat per l'Abadia de Flaran, al Gers). Un altre element recurrent en Ravier: posar ordre en qüestions potser tractades anteriorment per establir-ne un diagnòstic sòlid.

També ho deia Dinguirard (p. 485): Ravier és l'origen de «cent sophistications» en l'elaboració de l'ALG o de l'ALLOc. És així com cal valorar, per exemple, treballs d'ordre més metodològic o teòric, ja sigui sobre aspectes cartogràfics o per entendre i mesurar fets dialectals, etnolingüístics o etnogràfics des d'un punt de vista diatòpic, d'on s'extrauen aprenentatges o tècniques que van més enllà dels *simples* fets exposats i que entren en la línia, ja expressada per Séguy en aquell *avant-propos*, d'atènyer «des degrés d'abstraction de plus en plus élevés». D'entrada, convé referir-se al valor de les *dades negatives* obtingudes en les enquestes de terreny, qüestió a la qual Ravier va dedicar l'any 1965 un article publicat a la *Revue de Linguistique Romane* («Le traitement des données négatives dans l'Atlas linguistique et ethnographique de la Gascogne»). L'objectiu era, a partir d'una «sorte de contre-interrogatoire», que exposés possibles geosinònims d'una forma determinada, de donar compte «de l'approbation formelle au refus pur et simple, en passant par l'acceptation nuancée ou bien encore par le sentiment de la coexistence d'une ou plusieurs solution[s] praticables» (p. 264). No menys interessant és l'aportació que té en compte la

incidència del fet dialectal «à l'échelle d'un domaine considéré dans ses grandes dimensions», exposada al col·loqui d'Estrasburg de 1971, les actes del qual van ser editades per Georges Straka i Pierre Gardette (*Les Dialectes romans de France à la lumière des atlas régionaux*, publicat pel CNRS el 1973). La intervenció de Ravier («L'incidence maximale du fait dialectal»), en paraules d'ell mateix, «allait de concert avec celle de Jean Séguy», immediatament anterior: «La fonction minimale du fait dialectal». Ravier estudia fets d'asimetria en la comprensió entre modalitats extremes de gascó (Mamisan-Mesòs a l'oest, Sent Còma al nord, Gavarnia al sud i Anan a l'est) i fa, per cert, remarques interessants sobre la part oriental de Gascunya, on no es poden oblidar determinades variables —com el pes de Tolosa— per entendre segons quines qüestions: «beaucoup de gascons, surtout dans la partie est du domaine, entendent plus ou moins le languedocien et sont très souvent capables de suivre une conversation dans cet idiome» (p. 51). El treball inclou consideracions sobre el grau d'atenció prestat pels informants a diferències en qüestions que van més enllà del lèxic i, si Séguy aborda qüestions a petita escala (i s'interessa per les situacions de polimorfisme, diguem-ne, *de proximitat*), Ravier pren en mà tot el territori gascó i explora les percepcions extremes, *màximes*, del dialecte sud-occidental de l'occità entre punts perifèrics. Qui sap si no hem de veure un símptoma de la rellevància atribuïda a aquest treball en el fet que altres produccions posteriors de Ravier sembla que li piquin l'ullet mitjançant referències a «les formes maximales de l'ethnotexte» el 1984 o a «l'utilisation maximale des données des atlas» el 1989 o el 1997.

Ravier tenia molt clar que la dialectologia i l'onomàstica —que no va veure mai com una disciplina *auxiliar*— havien de «se rejoindre plus fortement» (com assegurava en un article de 1996 a la *Nouvelle Revue d'Onomastique*, p. 30), i són nombroses les seues produccions en què s'amalgamen la geolingüística, l'onomàstica, la història o l'etnografia, a vegades en proporcions que no són fàcils d'establir. Ravier va parar atenció a obtenir dades toponímiques en el procés d'elaboració de l'*ALLOc* i també va estudiar d'una manera especialment detallada l'onomàstica de les zones properes al seu bressol. L'any 1957 ja s'interessava per microtopònims de la zona de Tarba (al quart volum de *Via Domitia*) i el 2018 encara es preocupava per un *gardèr* de l'Alta Bigorra. No podem passar per alt l'atenció que va dedicar a Marciac i al territori vinculat a la seua bastida (almenys quatre publicacions al llarg de trenta anys), a l'antic comtat de Pardiac (on cal situar el seu país natal d'Arribèra Baisha) o a les Baronies (a les quals va dedicar una comunicació sobre els «plus anciens toponymes de la vallée de l'Arros» el 1985), tot i que ell mateix, en la ressenya de l'obra de Gorrochategui («Épigraphie, onomastique, linguistique: à propos d'un travail récent sur l'Aquitaine antique», publicat el 1988 als *Annales du Midi*), assegurés preocupar-se sobretot per «la Gascogne gersoise» d'acord amb «mes attaches personnelles et par l'orientation de mes recherches antérieures» (p. 105), i que el 2008 apuntés que «la région que je crois assez bien connaître» incloïa «les vallées de l'Adour, d'Aure et du Louron à l'époque médiévale» (p. 217). Ben mirat, el coneixement de Ravier cobria sobradament totes aquestes zones i algunes de les seues aportacions fins i tot són eines fonamentals per a l'estudi de la toponímia gascona en el seu conjunt. En la mateixa revisió que hem evocat més amunt, Ravier va gosar crear, amb un punt de sornegueria («Si je ne craignais pas d'ajouter à la liste déjà excessive des néologismes scientifiques», p. 101), el terme *aquitano-logie* per referir-se —seguint Untermann— a l'estudi de les *Trümmersprachen* de Gascunya. Sota aquesta etiqueta (p. 102), hi situava fins a quatre publicacions seues (entre les quals el conegut article sobre els topònims amb *-un* aparegut el 1963 en el desè volum de *Via Domitia*), però és indiscutible que aquell reduït catàleg dels anys vuitanta no fa justícia a la seua contribució en aquest àmbit. Si el mateix 1988 remarcava «la dualité Aquitaine occidentale / Aquitaine orientale» i el fet —sovint oblidat per molts— que determinades regions gascones devien ser antigament «le théâtre d'importants sinon massifs contacts de langue, de rencontres significatifs entre aquitain et celte» (p. 107), no oblidem que deu anys abans («Toponymes en *dunum(m)* dans le domaine aquitano-pyrénéen et configurations géo-dialectales modernes»; *Via Domitia*, XX-XXI) ja havia assenyalat que hi havia

una «Aquitaine de l'est, ouverte aux apports extérieurs» (p. 133), dels quals n'eren la prova aquells elements cèltics. Temps més tard, el 2009, encara ens va oferir un extens i documentat treball sobre l'etimologia de *Auloron* («*Iluro* / *Oloron*: une problématique épuisée?»; *Nouvelle Revue d'Onomastique*, 51) on es lligava el conegut topònim bearnès amb el de *Lorda* («**Ilur-d-a*: tel est l'étymon que finalement je crois pouvoir mettre en avant», p. 225). Un any abans Ravier ja ens havia brindat un treball que s'interessava no solament per *Andrest* (un altre topònim bigordà), sinó, per exemple, pel nom de la muntanya de *Ria* de Sent Biat, al Comenge, a partir del lligam establert amb inscripcions teonímiques com *Eriape* o *Eriapo* recollides també en el volum de Gorrochategui («Pour une 'archéologie linguistique' de l'aquitain: un rêve impossible»; *Aquitania*, 24).

Difícilment sorprendrà ningú la importància que Ravier atorgava a les fonts documentals i, de manera més específica, als cartularis, les referències als quals són abundants en els seus treballs: cartularis de Berdoas, de Madiran, de Sent Mont (que va explotar toponímicament), de Sòrda, de La Selva (al Roergue) o fins i tot els textos albigesos de La Salvetat-Mondragon, a més del conegut *Livre vert* de Benac, del cartulari de Bigorra (que ell mateix i Benoît Cursente van editar el 2005) o del de Casadiu, per al qual Ravier mateix va anunciar una edició que —que sapiguem— no va acabar veient la llum. Tampoc no pot sorprendre el seu interès per la literatura popular, l'etnografia o l'etnoliteratura, a què ja hem al·ludit en part més amunt. Ell i Séguy ja van signar conjuntament, en dos lliuraments consecutius de *Via Domitia* (corresponents a 1959 i 1960), dos extensos treballs sota el títol «Chants folkloriques gascons de création locale récemment découverts». En la introducció de la segona sèrie (p. 2) Séguy ja atribueix el mèrit i la «propriété scientifique» d'aquestes troballes a Ravier: «c'est à lui que revenait le droit et l'honneur de les publier». Aquesta recerca va donar lloc a un volum de dues-centes pàgines, *Poèmes chantés des Pyrénées gasconnes* (1978), signat pels mateixos Ravier i Séguy (i posterior a la mort d'aquest darrer), on es van incorporar alguns elements nous obtinguts després de 1960. De fet, tot plegat no s'allunya (gaire) de la tesi de Ravier (tampoc cronològicament), *Le Récit mythologique en Haute-Bigorre*, defensada el 1979 i publicada el 1986, que en el fons torna a derivar de les enquestes realitzades en una zona dels Pirineus gascons i que, entre altres conclusions, ens condueix a pensar en l'existència d'un repertori mitològic propi d'àrees d'aquesta serralada que ha superat els canvis lingüístics que s'hi han produït. Aquest interès pel patrimoni cultural i etnogràfic heretat s'adiu del tot amb el fet que Ravier es preocupés no només per la història, l'onomàstica antiga o les qüestions de substrat, sinó també per Bladèr, per la vessant paremiològica de Vastin Lespy o pel «pathos romantique» en Eugène Cordier, recollector de llegendes a més d'autor de les *Études sur le dialecte du Lavedan* («Science des Pyrénées et pathos romantique chez Eugène Cordier», en les actes del col·loqui *L'Occitanie romantique* de Pau de 1994).

En la presentació del volum d'homenatge, Bouvier i Pic ja fan referència al fet que Ravier posseïa una «culture personnelle très étendue, notamment dans le domaine de la poésie et dans celui de la philosophie», una cosa ben visible no només al cap d'uns breus instants de conversa, sinó també després de constatar que podia encadenar referències a Aristòtil o Rainer Maria Rilke en un article sobre onomàstica o evocar en un mateix fragment Hegel i Hölderlin parlant de Camelat. No oblidem que Ravier també era poeta, tant en occità (l'any 1954 va publicar *Paraulas entà tròç de prima*, alguns versos del qual consten a *Anthologie de la poésie occitane. 1900-1960* d'Andrée-Paule Lafont, que va sortir el 1962 amb un prefaci de Louis Aragon) com, més tardanament, en francès (*D'eau, de terre, de parole*, de 2004, ve a ser un recull antològic). Veient tot això, no ens pot estranyar tampoc que Ravier edités *L'Arada* de Perbòsc o que fos el curador de la primera part de *Lo Libre del Campèstre* del mateix autor, ni que siguin realment nombrosos els treballs on s'interessa per aspectes concrets d'autors occitans (si cal amb ecos lingüístics, però no necessàriament). Entre els de l'edat moderna caldria citar Adèr o Joan Giraud d'Astròs i, entre els de la contemporània, hauríem de mencionar Camelat, Marius André, Renat Nelli, Camille Soula o

Marcellin Castéran (amb l'edició en gascó normalitzat dels *Mayouraus de Nistòs*), i això sense comptar un Mistral del qual es contemplava més aviat «sa démarche lexicographique» en un article del norantè volum de la *Revue des Langues Romanes*. Entre els occitans d'expressió francesa, hi comptaríem Joë Bousquet, René Char, François-Paul Alibert o Maurice de Guérin.

L'obra i els interessos de Ravier poden semblar variats, però convindrem que amaguen una gran coherència de fons. Una visió de conjunt de la llengua i la cultura —en el sentit més ampli— occitanes que engloba la dialectologia, l'onomàstica, la història, la geografia, les tradicions populars, el folklore o la literatura, per no dir els ressons localitzables de la filosofia. Potser el que explica aquesta aparent diversitat d'interessos d'un —en primera instància— gran lingüista com ell pot ser una frase que el mateix Ravier va deixar estampada en aquella ressenya de 1988 (p. 104): cal veure la llengua «comme facteur de transversalité sociale et culturelle, et pas seulement comme banal moyen d'intercompréhension».

Aitor CARRERA
Universitat de Lleida

JOAN BELTRAN I CAVALLER
(1933-2020)

Joan Beltran i Cavaller va nèixer a Tortosa un 28 de maig de 1933 en el si d'una família de llaueners. Ens va deixar el 23 d'octubre de 2020 als 87 anys.

Fins als 13 anys va anar a l'escola i va fer estudis de comerç; estudis que no va acabar —li mancava un any— a causa de la mort del pare. Un fet que el va obligar a ocupar-se, molt jove encara, de la botiga familiar tot ajudant la seua mare.

A poc a poc va anar desenvolupant habilitats comptables i als 20 anys, el 1953, va entrar a treballar a la sucursal del Banco de Aragón a Tortosa (posteriorment Banco Central i, més tard encara, Banco Central Hispano). Hi va treballar «quaranta anys, un mes i un dia», segons havia comunicat a Jordi Duran en una entrevista que se li va fer, amb la precisió i el rigor que l'acompanyaven. L'any 1993, doncs, es va jubilar.

Mentrestant, entre els anys 1972 i 1975, mitjançant cursos diversos (sobretot des d'Òmnium Cultural) va anar incorporant-se al coneixement de la llengua catalana. El 1975 va obtenir el certificat de professor de la Junta Assessora per als Estudis de Català. De fet, amb el títol sota el braç, a l'aula s'inicia la seua veritable formació. Així, comença a impartir docència en els cursos de reciclatge per a mestres i llicenciats a les Terres de l'Ebre.

De tarannà infatigable, de seguida va assumir responsabilitats i el 1979 va ser nomenat coordinador dels cursos. Alhora, s'ocupava d'impartir els cursos de nivell superior. Ho va fer fins al 1990, més d'una dècada.

Amb pocs materials a l'abast va començar un període de formació autodidacta on el *leiv motiv* era l'aprehensió de la relació entre la norma lingüística i la variació. Intentava establir una relació amable entre la varietat geogràfica pròpia —el tortosí, un parlar del subdialecte nord-occidental— i el model normatiu de l'IEC. El resultat d'aquesta reflexió va ser l'obra *L'estàndard occidental. Una proposta per a l'estàndard català de les terres del darrer tram de l'Ebre*, publicat des de la CIRIT de la Generalitat de Catalunya (amb l'aval d'Isidor Marí). Noteu que parlava de l'*estàndard*, una varietat a la qual s'hauria d'accedir des de les especificitats de la varietat pròpia reconegudes per la normativa. Una normativa composicional i polimòrfica, característiques reforçades per la nova GIEC. El seu posicionament sempre va ser inequívocament favorable a l'establiment d'un model lingüístic convergent amb la llengua comuna de la comunitat lingüística.